

سر ویراستار: جین دمن مک اولیف

دائرة المعارف قرآن

ویراستاران ترجمه فارسی
حسین خندق آبادی، مسعود صادقی، مهرداد عباسی، امیرمازیار

جلد دوم
پ-خ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

عنوان و نام پدیدآور: دائرةالمعارف قرآن/ سرویراستار جین دمن مکناولیف؛ سرویراستار ترجمه فارسی حسین خندق آبادی... [و دیگران].
مشخصات نشر: تهران: حکمت، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری: ۵ج.
شابک: دوره: ۲-۱۲۴-۲۴۴-۹۶۴-۹۷۸؛ ج. ۱: ۱-۰۶۴-۲۴۴-۹۶۴-۹۷۸؛ ج. ۲: ۵-۱۲۳-۲۴۴-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: عنوان اصلی: Encyclopaedia of the Qur'ān
یادداشت: سرویراستاران ترجمه فارسی حسین خندق آبادی، مسعود صادقی، مهرداد عباسی، امیر مازیار.
یادداشت: ج. ۱ (چاپ اول: ۱۳۹۰) (فیا).
یادداشت: ج. ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیا).
یادداشت: کتاب حاضر با حمایت معاونت پژوهشی و آموزشی سازمان تبلیغات اسلامی منتشر شده است.
مندرجات: ج. ۱. آ- ب. - ج. ۲. پ - خ
موضوع: قرآن -- دایرهالمعارفها
شناسه افزوده: مکناولیف، جین دمن، ویراستار
McAuliffe, Jane Dammen
شناسه افزوده: خندق آبادی، حسین، ۱۳۵۷ -، ویراستار
شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی. معاونت پژوهشی و آموزشی
رده بندی کنگره: ۱۳۹۰/د۲۵/۹/۶۶BP
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۳
شماره کتابشناسی ملی: ۲۵۹۸۸۲۵

سر ویاستار: جین دمن مک اولیف

دائرة المعارف

جلد دوم پ-خ

قرآن

ویاستاران ترجمه فارسی

حسین خندق آبادی، مسعود صادقی، مهرداد عباسی، امیر مازیار

تهران ۱۳۹۳

مؤسسة انتشارات حکمت
با حمایت معاونت پژوهشی و آموزشی سازمان تبلیغات اسلامی

دائرة المعارف قرآن
جلد دوم (پ - خ)

سر ویراستار: جین دمن مکا اولیف
ویراستاران ترجمه فارسی

حسین خندق آبادی (عضو هیأت علمی بنیاد دائرة المعارف اسلامی)، مسعود صادقی (استادیار دانشگاه تهران)
مهرداد عباسی (استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات)، امیر مازیار (عضو هیأت علمی دانشگاه هنر)

طراح جلد و صفحات استقبال: حمید گودرزی
حروفچینی و صفحه آرایی: مؤسسه فرهنگی هنری حکمت
چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر کیمیای حضور

تهران، خیابان انقلاب، ابتدای ابوریحان، شماره ۹۴، کدپستی ۱۳۱۵۶۹۴۱۶۴
تیراژ: ۵۰۰۰ نسخه
چاپ اول: ۱۳۹۳ ش / ۱۴۳۵ ق

(کلیه حقوق این اثر متعلق به نشر حکمت است و هر نوع استفاده بازرگانی از این فرهنگ اعم از زیراکس، بازنویسی، ضبط کامپیوتری و یا تکثیر به هر صورت دیگر، کلا و جزا، ممنوع و قابل تعقیب قانونی است).

www.hekmat-ins.com info@hekmat-ins.com

تلفن: ۶۶۴۶۱۲۹۲ - ۶۶۴۱۵۸۷۹ - ۶۶۴۰۶۵۰۵ سامانه پیام کوتاه: ۰۲۱۶۶۹۵۰۹۸۷

سرپرستار

جین دمن مک اولیف

ویراستاران ارشد

اندر و ریپین، کلود ژیلو

وداد قاضی، ویلیام گراهام

ویراستاران

مونیک برناردز، جان نواس

ویراستاران ترجمه فارسی

حسین خندق آبادی، مسعود صادقی

مهرداد عباسی، امیر مازیار

ناظر محتوا

مجید معارف

حروف نگار

الهام علیخانی

نمونه خوان و اعمال کننده شیوه نامه

فرگس محمد امینی

مسئول پیگیری و روابط عمومی

عارفه خندق آبادی

یادداشت ویراستاران

پس از انتشار جلد نخست ترجمه فارسی *دائرةالمعارف قرآن*، این اثر مورد توجه و اعتنای صاحب‌نظران قرار گرفت و نقدها و ارزیابی‌هایی در نشست‌ها و نشریه‌های تخصصی مطرح شد. ویراستاران همه نقدها را ارج نهاده‌اند و از برخی نکات در بهبود کار بهره برده‌اند. با این حال، برای رفع برخی ابهام‌ها، ذکر پاره‌ای توضیحات در این یادداشت سودمند به نظر می‌رسد. مهم‌ترین نکته به سبک و سیاق آثار مرجع *دائرةالمعارف* بازمی‌گردد. در *دائرةالمعارف قرآن*، همچون هر *دائرةالمعارف* دیگر، تعدد نویسندگان و قلم‌های متفاوت آنان باعث شده که نثر مدخل‌ها یکسان نباشد و به‌خصوص خواندن و فهم برخی از مدخل‌ها، که به قلم نویسندگان غیرانگلیسی‌زبان است، دشوار شود. این امر ناگزیر در ترجمه فارسی، که طبق قاعده باید امانت‌دار سبک و محتوای مطلب اصلی باشد، منعکس شده است و خواننده اهل دقت با نظر به مؤلف مدخل می‌تواند این نکته را دریابد.

در این *دائرةالمعارف* بیشتر مدخل‌ها با شناسه‌ای آغاز می‌شوند که معمولاً توضیح عنوان انگلیسی مدخل است و معنای آن را برای خواننده انگلیسی‌زبان روشن می‌کند. گاه ترجمه عین این عبارات به فارسی بی‌فایده می‌نمود. در نتیجه در ترجمه تغییرات اندکی در برخی از شناسه‌ها اعمال شده است. تصویرها نیز برای حفظ یکدستی، مانند جلد نخست، به انتهای جلد منتقل شده‌اند.

نکته دیگری که باید به آن اشاره شود درباره انواع ارجاعات این *دائرةالمعارف* است. گذشته از مدخل‌هایی که به‌طور کامل به مدخل دیگری ارجاع شده‌اند (مدخل‌های ارجاعی)، دو نوع ارجاع در متن هر مدخل تألیفی وجود دارد: ارجاع به مدخل‌های دیگر و ارجاع به کتاب‌ها و مقاله‌ها. در بررسی دقیق مدخل‌ها به نظر رسید که دست‌کم برخی از ارجاعات هر مدخل به مدخل‌های دیگر به شیوه‌ای مکانیکی انجام گرفته است، به طوری که در بسیاری موارد ارتباط مستقیمی با موضوع آن مدخل ندارد. مثلاً هر جا بحثی درباره نبوت مطرح شده یا حتی

اسم یکی از انبیا آمده به شیوه‌ای مکانیکی به مدخل «انبیا و نبوت» ارجاع شده است. از آنجا که این ارجاعات در متن اصلی بسیار زیادند و در روند خوانش مقاله اخلال ایجاد می‌کنند، ارجاعات درونی به مدخل‌ها حذف شده‌اند مگر در مواردی که مقاله مورد ارجاع حاوی مطلبی باشد که به خواننده در فهم مدخل اصلی کمک کند. همچنین درباره منابع انتهایی مدخل‌ها نیز گفتنی است که گاه مؤلف، علاوه بر منبع اصلی عربی، به ترجمه لاتین آن هم ارجاع داده است. در این موارد، در ترجمه فارسی، به سبب آشناتر بودن اصل عربی منابع برای خوانندگان، از ذکر ترجمه لاتین آن خودداری شده است.

نکته دیگر درباره نمایه مجموعه است که از جمله بخش‌های سودمند هر دائرةالمعارف به شمار می‌رود. همان‌طور که ویراستاران نسخه انگلیسی دائرةالمعارف قرآن به سبب کارگشایی چشمگیر نمایه برای این اثر مجلدی مستقل را به آن اختصاص داده‌اند، در ترجمه فارسی نیز این نمایه با تغییراتی - متناسب با زبان فارسی - در مجلدی مستقل عرضه خواهد شد. این نمایه، افزون بر نام کسان، مکان‌ها، کتاب‌ها و معرفی نویسندگان و مترجمان، شامل اصطلاحات خاص قرآنی و مربوط به فرهنگ اسلامی خواهد بود. بنابراین، خوانندگان به یاری نمایه اصطلاحات درمی‌یابند که مطالب مربوط به مثلاً اصطلاحات قرآنی مرتبط با مفهوم ستایش خداوند (مانند حمد، تسبیح) را ذیل چه مدخل یا مدخل‌هایی باید جست‌وجو کنند. این امر به خصوص درباره اصطلاحاتی مانند «حرم» که مدخل مستقل ندارند اما ذیل مدخلی مانند «مکان‌های مقدس» مطالبی درباره آن آمده است کارگشا خواهد بود. همچنین در پاسخ به نیاز دانشجویان و پژوهشگران برای ملاحظه اصل انگلیسی مقالات، لازم بود عنوان اصلی مدخل‌ها ذکر شود. در ترجمه، اگرچه برای حفظ زیبایی صفحات، معادل‌های انگلیسی مدخل‌ها مقابل عنوان‌های فارسی نیامده‌اند، در بخش نمایه (مجلد ششم) فهرستی شامل عناوین مدخل‌ها به دو شکل فارسی - انگلیسی و انگلیسی - فارسی درج خواهد شد.

انتظار می‌رود که با توجه به اتمام کار دشوار و زمان‌بر برنامه‌ریزی و مدخل‌گزینی اولیه و تدوین شیوه‌نامه‌های مختلف برای مترجمان، ویراستاران و نمونه‌خوانان و همچنین انتشار دو جلد نخست این مجموعه، مجلدات بعدی در زمان‌بندی مشخص و با سرعتی فزون‌تر در اختیار خوانندگان و علاقه‌مندان قرار گیرد. ویراستاران ترجمه فارسی امیدوارند تا در ادامه راه نیز همچنان از نقد و نظر کارشناسان و خبرگان بهره‌مند شوند.

ح. خندق‌آبادی، م. صادقی، م. عباسی، ا. مازیار

فروردین ۹۳

فهرست مدخل‌ها

تباهی فردریک ماتیوسن دنی / گلاره مرادی	پا فردریک ماتیوسن دنی / گلاره مرادی
تُبّع رنوون فایرستن / امیر مازیار	پارسایی لئه کینبرگ / امیر مازیار
تثلث دیوید تامس / جلیل پروین	پاکدامنی هارالد موتسکی / حسین خندق‌آبادی
تجلی مستنصر میر / امیر مازیار	پدرسالاری محمد بامیه / محمدطاهر ریاضی ارسی
تحریرف قرآن گوردُن دارنل نیوبی / اعظم پویا	پدر و مادر آوینرگیلادی / جلیل پروین
تحریرف و تبدیل شری لوئین / اعظم پویا	پرواز لئه کینبرگ / امیر مازیار
تحریرک ماتیاس رادشایت / امیر مازیار	پرهیز شیلا مک‌دانو / حسین خندق‌آبادی
تدهین اندرو ریپین / حسن رضایی	پزشکی و قرآن ایرملی پرهو / محمدحسین ساکت
تذکیه ارسیلیا فرانچسکا / امیر مازیار	پوست و پشم هربرت آیزنشتاین / امیر مازیار
ترجمه‌های قرآن هارتموت بوبتسین / نصرت نیل‌ساز	پوشش شوکت توراوا / اعظم پویا
ترس اسکات الکساندر / حسین خندق‌آبادی	پول استوارت سیئرز / امیر مازیار
تزئین و تذهیب قرآن شیلا بلر و جاناناتان بلوم / مهرداد قیومی بیدهندی	پیروزی متیوگوردُن / امیر مازیار
تسبیح مستنصر میر / امیر مازیار	پیش‌گویی در قرآن توفیق فهد / جلیل پروین
تسلّی شهزاد بشیر / جلیل پروین	پیمان گرهارد باورینگ / جلیل پروین
تشبیه ۱ دانیل بوما / امیر مازیار	تاریخ و قرآن فرانتس روزنتال / فریبا پات
تشبیه ۲ ریچارد مارتین / حسن رضایی	تاریکی احمد قارامصطفی / امیر مازیار
	تازیانه زدن مونا صدیقی / اعظم پویا

چهار دائره المعارف قرآن

جاهليت وويليام شپرد / مهرداد عباسی	تصليب نيل رابينسن / جليل پروين
حبت خالد ابوالفضل / امير مازيار	تصوف و قرآن الكساندر كنيتش / جليل پروين
جبرئيل گيزلا ويب / جليل پروين	تعصب سلوى العوا / حسين خندق آبادى
جبر و اختيار دميتري فرالوف / جليل پروين	تعليم دهندگان [ادعاى] پیامبر كلود ژيليو /
جدل و زبان جدلى كيت زبيرى / حسين خندق آبادى	محمدطاهر رياضى ارسى
جزيه پل هيك / سعيد عدالت نژاد	تعميد هيو گادارد / جليل پروين
جغرافيا انگليكا نيورت / محمدطاهر رياضى ارسى	تعويذ كاتلين مالون اكانر / ابراهيم موسى پور
جلال مستنصر مير / جليل پروين	تفسير قرآن: دوره آغازين و ميانه كلود ژيليو / مهرداد
جمع قرآن جان برتن / حسن رضايى	عباسى
جن زاكلين شابى / جليل پروين	تفسير قرآن: دوره جديد و معاصر ژتراود ويلانتي /
جنت اسما افسرالدين / جليل پروين	مهرداد عباسى
جنسيت مارگو بدران / امير مازيار	تفكر و تأمل انگليكا برودرسن / حسين خندق آبادى
جنگ پاتريشيا كرون / محمدطاهر رياضى ارسى	تقدير زابينه اشميته / جليل پروين
جنگ صفيين ماريما ماسى دكاكه / اعظم پويا	تقويم احمد دلالي / امير مازيار
جنگ ها و لشكر كشى ها رضوى فيزر / محمدطاهر	تقيه محمدعلى اميرمعزى / امير مازيار
رياضى ارسى	تكثير دينى و قرآن كلتر وايلد و جين دمن مك اوليف /
جنون توماس باوثر / سعيد عدالت نژاد	اعظم پويا
جوانى و پيرى ژاليندگوئين / امير مازيار	تلاوت آناگيد / اعظم عبدالله زاده زارع
جودى وويليام برينر / امير مازيار	تمثل لئه كينبرگ / امير مازيار
جهاد الا لاندوا - تاسرون / جليل پروين	توبه اورى رويين / حسين خندق آبادى
جهان بنيامين ابراهاموف / محمدطاهر رياضى ارسى	تورات كاميلا ادنگ / جليل پروين
جهل وويليام شپرد / حسين خندق آبادى	توكل و صبر اسكات الكساندر / حسين خندق آبادى
چاپ قرآن مايكل آلبن / محمدطاهر رياضى ارسى	ثروت مايكل بانر / امير مازيار
چراغ جمال الياس / امير مازيار	ثمود رنوون فايرستن / امير مازيار
چشم فردريك ماتيوسن دنى / امير مازيار	ثواب و عقاب ويم ريون / محمدطاهر رياضى ارسى
چشمه ها ماتياس رادشايست / محمدطاهر رياضى	جالوت جيمز لينزى / حسن رضايى
ارسى	جام و پياله دوريس بيرنس - ابوسيف / امير مازيار
حائل مونا زكى / امير مازيار	جاودانگى شهزاد بشير / اعظم پويا

فهرست مدخل‌ها پنج

حواریون ماتیاس تسانیزر / حسن رضایی
حوری ماهر جرار / جلیل پروین
حیا شیو - سیان آنجل سو / حسین خندق‌آبادی
حیات ایان ریچارد نتون / محمدطاهر ریاضی
حیض ماریون هومز کتز / سعید عدالت‌نژاد
حیوانات هربرت آیزنشتاین / سعید عدالت‌نژاد
خاکسپاری خونان ادواردو کامپو / سعید عدالت‌نژاد
خاکستر مستنصر میر / امیر مازیار
خانواده آوینرگیلادی / جلیل پروین
خانواده پیامبر علی آسانی / جلیل پروین
خانه خونان ادواردو کامپو / امیر مازیار
ختنه فردریک ماتوسن دنی / سعید عدالت‌نژاد
خدیجه باربارا فریر استواسر / جلیل پروین
خشم شهزاد بشیر / حسین خندق‌آبادی
خشونت محمد ارکون / حسین خندق‌آبادی
خضرم جان رنارد / مهرداد عباسی
خط عربی بناتریس گرونڈلر / مهرداد عباسی
خلق قرآن ریچارد مارتین / مهرداد عباسی
خلیفه وداد قاضی / امیر مازیار
خنده لودویگ آمان / حسین خندق‌آبادی
خواب روبرتو توتولی / نصرت نیلساز
خوارچ ارسیلیا فرانچسکا / امیر مازیار
خواست و میل امیلا بوتورویچ / حسین خندق‌آبادی
خواهر مارگو بدران / امیر مازیار
خوب و بد برانون ویلر / حسین خندق‌آبادی
خوبی‌ها برانون ویلر / حسین خندق‌آبادی
خسودپسندی تسوماس امیل هومرین / حسین خندق‌آبادی

حاکمیت بسطامی خیر / جلیل پروین
حُب دنیس گریل / حسین خندق‌آبادی
حبشه رثوون فایرستن / امیر مازیار
حجاب مونا صدیقی / اعظم پویا
حجر ریچارد کیمبر / امیر مازیار
حجة الوداع دوین استوارت / جلیل پروین
حج و عمره جرالد هاوتینگ / سعید عدالت‌نژاد
حدود الهی ریچارد کیمبر / اعظم پویا
حدیبیه اندرو ریپین / امیر مازیار
حدیث و قرآن خوتیر یوینیل / حسن رضایی
حرام وائل حلاق / اعظم پویا
حرمت حیوانات توفیق فهد / محمدطاهر ریاضی
ارسی
حروف مقطعه کیت مسی / جلیل پروین
حزب و فرقه جرالد هاوتینگ / محمدطاهر ریاضی
ارسی
حزقیال روبرتو توتولی / حسن رضایی
حسد رقیه خان / حسین خندق‌آبادی
حفاظت رابرت شیک / حسین خندق‌آبادی
حفصه اوری روبین / امیر مازیار
حق دیوید بارل / حسین خندق‌آبادی
حکمت برنند راتکه / حسین خندق‌آبادی
حکمیت محسن ذاکری / حسن رضایی
حلال و حرام جوزف لوری / سعید عدالت‌نژاد
حمد کاترین کونی / حسین خندق‌آبادی
حمزه فردریک لیمهویز / اعظم پویا
حنیف اوری روبین / جلیل پروین
حُنین اینگرید ماتسن / امیر مازیار

شش دائره المعارف قرآن

خودکشی احمد قارا مصطفی / حسین خندق آبادی
خوردن و نوشیدن لئه کینبرگ / امیر مازیار
خورشید پاول کونیچ / جلیل پروین
خوشنویسی و قرآن سولانژ اوری / مهرداد قیومی
بیدهندی
خونریزی سباستیان گونتر / امیر مازیار
خون و علقه ارل وُو / امیر مازیار
خوشاوندی طلال اسد / محمدطاهر ریاضی ارسی
خیمه و ستون خیمه ادوته پیتروشکا / امیر مازیار

نشانه‌ها و اختصارات

ت	تولد
ج	جمع
حک	حکومت
د	درگذشت
ش	هجری شمسی
قس	مقایسه کنید با
ق م	قبل از میلاد
ق	هجری قمری
مف	مفرد
م	میلادی
نک	نگاه کنید به
همان	همان منبع
همو	همان نویسنده
*	نشانه عنوان مدخلی مستقل در همین دائرةالمعارف
/	جداکننده جلد از صفحه در مواردی مانند: طبری، ۲۲۹/۳ (یعنی ج ۳، ص ۲۲۹)

اختصارات عناوين دائرة المعارفها و نشریات ادواری

<i>AI = Annales islamologiques</i>	<i>hte und Kultur des islamischen Orients</i>
<i>AIUON = Annali dell' Istituto Universitario orientale di Napoli</i>	<i>EI¹ = Encyclopaedia of Islam, 1st ed., Leiden 1913-38</i>
<i>AO = Acta orientalia</i>	<i>EI² = Encyclopaedia of Islam, new ed., Leiden 1954-</i>
<i>AO-H = Acta orientalia (Academiae Scientiarum Hungaricae)</i>	<i>ER = Encyclopedia of religion, ed. M. Eliade, New York 1986</i>
<i>Arabica = Arabica. Revue d'études arabes</i>	<i>ERE = Encyclopaedia of religions and ethics</i>
<i>ARW = Archiv für Religionswissenschaft</i>	<i>GMS = Gibb memorial series</i>
<i>AUU = Acta Universitatis Upsaliensis</i>	<i>HO = Handbuch der Orientalistik</i>
<i>BASOR = Bulletin of the American Schools of Oriental Research</i>	<i>IA = Islâm ansiklopedisi</i>
<i>BEO = Bulletin d'études orientales de l'Institut Français de Damas</i>	<i>IBLA = Revue de l'Institut des Belles Lettres Arabes, Tunis</i>
<i>BGA = Bibliotheca geographorum arabicorum</i>	<i>IC = Islamic culture</i>
<i>BIFAO = Bulletin de l'Institut Français d'Archéologie Orientale du Caire</i>	<i>IJMES = International journal of Middle East studies</i>
<i>BO = Bibliotheca orientalis</i>	<i>IOS = Israel oriental studies</i>
<i>BSA = Budapest studies in Arabic</i>	<i>IQ = The Islamic quarterly</i>
<i>BSOAS = Bulletin of the School of Oriental and African Studies</i>	<i>Iran = Iran. Journal of the British Institute of Persian Studies</i>
<i>Der Islam = Der Islam. Zeitschrift für Geschichte und Kultur des islamischen Orients</i>	<i>JA = Journal asiatique</i>

- JAL = Journal of Arabic literature*
- JAOS = Journal of the American Oriental Society*
- JE = Jewish encyclopaedia*
- JESHO = Journal of the economic and social history of the Orient*
- JIS = Journal of Islamic studies*
- JNES = Journal of Near Eastern studies*
- JRAS = Journal of the Royal Asiatic Society*
- JSAI = Jerusalem studies in Arabic and Islam*
- JSS = Journal of Semitic studies*
- MFOB = Mélanges de la Faculté Orientale de l'Université St. Joseph de Beyrouth*
- MIDEO = Mélanges de l'Institut Dominicain d'études orientales du Caire*
- MO = Le monde oriental*
- MSOS = Mitteilungen des Seminars für orientalische Sprachen, westasiatische Studien*
- Muséon = Le Muséon. Revue des études orientales*
- MW = The Muslim world*
- OC = Oriens christionus*
- OLZ = Orientalistische Literaturzeitung*
- Orientalia = Orientalia. Commentarii periodici Pontificii Instituti Biblici*
- Qantara = al-Qantara. Revista de estudios arabes*
- QSA = Quaderni de studi arabi*
- RCEA = Répertoire chronologique d'épigraphie arabe*
- REI = Revue des études islamiques*
- REJ = Revue des études juives*
- REMMM = Revue du monde musulman et de la Méditerranée*
- RHR = Revue de l'histoire des religions*
- RIMA = Revue de l'Institut des Manuscrits Arabes*
- RMM = Revue du monde musulman*
- RO = Rocznik Orientalistyczny*
- ROC = Revue de l'orient chrétien*
- RSO = Rivista degli studi orientali*
- SIr = Studia iranica*
- SI = Studia islamica*
- WI = Die Welt des Islams*
- WKAS = Wörterbuch der klassischen arabischen Sprache*
- WO = Welt des Orients*
- WZKM = Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*
- ZAL = Zeitschrift für arabische Linguistik*
- ZDMG = Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*
- ZGAIW = Zeitschrift für Geschichte der arabisch-islamischen Wissenschaften*
- ZS = Zeitschrift für Semitistik*

مشخصات منابع پربسامد

الف) منابع عربی

آلوسی، روح

محمود بن عبدالله آلوسی، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و السبع المثانی، ۳۰ ج در ۱۵ ج، قاهره ۱۹۲۶/۱۳۴۵؛ چاپ مجدد بیروت بی تا.

ابن ابی اصیبع، بدیع

ابن ابی اصیبع، بدیع القرآن، تصحیح جفنی محمد شرف، قاهره بی تا.

ابن ابی اصیبعه، عیون

احمد بن قاسم بن ابی اصیبعه، عیون الانبیاء فی طبقات الاطباء، تصحیح ا. مولر، ۲ ج، قاهره ۱۸۸۲/۱۲۹۹؛ ۳ ج، بیروت ۱۹۵۷

ابن اثیر، کامل

عزالدین علی بن اثیر، الکامل فی التاریخ، تصحیح ک. ی. تورنبرگ، ۱۴ ج، لیدن ۱۸۵۱-۱۸۷۶؛ چاپ مجدد با اصلاحات، ۱۳ ج، بیروت ۱۳۸۵-۱۳۸۷/۱۹۶۵-۱۹۶۷

ابن اثیر، نهایی

مجدالدین مبارک بن اثیر، النهاییة فی غریب الحدیث و الاثر، چاپ طاهر احمد زاوی و محمود طناحی، ۵ ج، قاهره ۱۹۶۳-۱۹۶۶

ابن اسحاق، سیره

محمد بن اسحاق، سیره رسول الله (بازنویسی عبدالملک بن هاشم)، تصحیح ف. ووستنفلد، گوتینگن ۱۸۵۸-۱۸۶۰؛ چاپ مجدد بیروت بی تا؛ تصحیح مصطفی سقا و دیگران، ۴ ج در ۲ ج، قاهره ۱۹۵۵^۲

ابن انباری، ایضاح

ابوبکر محمد بن قاسم بن انباری، ایضاح الوقوف و الاستدعاء فی کتاب الله، تصحیح محیی الدین عبدالرحمن رمضان، ۲ ج، دمشق ۱۹۷۱/۱۳۹۱

ابن تیمیه، دقائق

تقی الدین احمد بن عبدالحلیم بن تیمیه، دقائق التفسیر الجامع لتفسیر الامام ابن تیمیه، تصحیح محمد سید جلیلند، ۶ ج در ۳ ج، جدّه/ بیروت/ دمشق ۱۹۸۶

ابن تیمیه، مقدمه

تقی الدین احمد بن عبدالحلیم بن تیمیه، مقدمه فی اصول التفسیر، بیروت ۱۹۷۲/۱۹۳۲؛ ریاض ۱۹۶۲/۱۳۸۲

ابن جزری، غایة

شمس الدین ابوالخیر محمد بن محمد بن جزری، غایة

- النهاية فى طبقات القراء، ٣ ج در ٢ ج، تصحيح ك. برگشترسر و أ. پرتسل، لايبزيك/ قاهره ١٩٣٣-١٩٣٥
- ابن جزرى، منجد**
شمس الدين ابوالخير محمد بن محمد بن جزرى، منجد المقرئين و مرشد الطالبين، تصحيح محمد حبيب الله شنقيطى و ديگران، قاهره ١٩٣١/١٣٥٠؛ بيروت ١٩٨٠
- ابن جزرى، نشر**
شمس الدين ابوالخير محمد بن محمد بن جزرى، كتاب النشر فى القرائات العشر، تصحيح على محمد ضباغ، ٢ ج، قاهره ١٩٤٠؛ چاپ مجدد بيروت بى تا.
- ابن جنى، محتسب**
ابوالفتح عثمان بن جنى، المحتسب فى تبیین وجوه شواهد القرائات و الايضاح عنه، ٢ ج، على نجدى ناصف و ديگران، قاهره ١٣٨٦-١٣٨٩/١٩٦٦-١٩٦٩؛ افست ١٩٩٤
- ابن جوزى، زاد**
ابوالفرج عبدالرحمن بن على بن جوزى، زاد المسير فى علم التفسير، با مقدمه محمد زهير شاويش، ٩ ج، دمشق ١٣٨٤-١٣٨٥/١٩٦٤-١٩٦٥؛ با تعليقات احمد شمس الدين، ٨ ج، بيروت ١٩٩٤/١٤١٤
- ابن جوزى، فنون**
ابوالفرج عبدالرحمن بن على بن جوزى، فنون الافنان فى عجائب علوم القرآن، تصحيح رشيد عبدالرحمن عبيدى، بغداد ١٩٨٨/١٤٠٨
- ابن جوزى، منتظم**
ابوالفرج عبدالرحمن بن على بن جوزى، المنتظم فى تاريخ الملوك و الامم، تصحيح محمد و مصطفى عبدالقادر عطا، ١٩ ج، بيروت ١٩٩٢/١٤١٢؛ تصحيح سهيل زكار، ١١ ج در ١٣ ج، بيروت ١٩٩٥-١٩٩٦
- ابن جوزى، نزهة**
ابوالفرج عبدالرحمن بن على بن جوزى، نزهة الاعين النواظر فى علم الوجوه و النظائر، تصحيح محمد عبدالكريم كاظم راضى، بيروت ١٩٨٤/١٤٠٤
- ابن حجر، تهذيب**
ابن حجر عسقلانى، تهذيب التهذيب، ١٢ ج، حيدرآباد ١٣٢٥-١٣٢٧/١٩٠٧-١٩٠٩؛ بيروت ١٩٦٨
- ابن حزم، ملل**
على بن احمد بن سعيد بن حزم، الفصل فى الملل و الاهواء و النحل، تصحيح محمد ابراهيم نصر و عبدالرحمن عميره، ٥ ج، بيروت ١٩٩٥
- ابن حنبل، مسند**
احمد بن حنبل، مسند، تصحيح محمد زهرى غمراوى، ٦ ج، قاهره ١٩٨٥/١٣١٣؛ چاپ مجدد بيروت ١٩٧٨؛ تصحيح احمد محمد شاکر و ديگران، ٢٠ ج، قاهره ١٩٩٥/١٤١٦
- ابن خالويه، اعراب**
ابوعبدالله حسين بن احمد بن خالويه، اعراب ثلاثين سورة من القرآن الكريم، بغداد ١٩٦٧
- ابن خالويه، اعراب القرائات**
ابوعبدالله حسين بن احمد بن خالويه، اعراب القرائات السبع و عللها، تصحيح عبدالرحمن سليمان عثيمين، ٢ ج، قاهره ١٩٩٢/١٤١٣
- ابن خالويه، حجة**
ابوعبدالله حسين بن احمد بن خالويه، الحجة فى القرائات السبع، عبدالعال سالم مكرم، بيروت ١٩٧١
- ابن خلدون، عبر**
عبدالرحمن بن خلدون، كتاب العبر، تصحيح نصر حورينى، ٧ ج، بولاق ١٨٦٧/١٢٨٤
- ابن خلكان، وفيات**
شمس الدين بن خلكان، وفيات الاعيان و انباء ابناء الزمان، تصحيح فد. ووستنفلد، ٤ ج، گوتينگن ١٨٣٥-١٨٥٠؛ تصحيح احسان عباس، ٨ ج، بيروت ١٩٦٨-١٩٧٢؛ ترجمه آن:
- M. De Slane, Ibn Khallikān's biographical dictionary, 1842-1871; repr. NewYork 1961. vols., Paris 4

مشخصات منابع پربسامد سیزده

- الوجيز، چاپ عبدالسلام عبدالشافى محمد، ٥ ج، بيروت ١٩٩٦/١٤١٣
- ابن عماد، شذرات
عبدالحي بن احمد بن عماد، شذرات الذهب فى خبر
من ذهب، ٨ ج، قاهره ١٣٥٠-١٣٥١/١٩٣١-١٩٣٢؛
چاپ مجدد بيروت بى تا.
- ابن قتيبه، تأويل
ابومحمد عبدالله بن مسلم دينورى بن قتيبه، تأويل
مشكل القرآن، تصحيح سيداحمد صقر، قاهره ١٩٥٤؛
قاهره ١٩٧٣؛ مدينه ١٩٨١
- ابن قتيبه، الشعر
ابومحمد عبدالله بن مسلم دينورى بن قتيبه، كتاب
الشعر و الشعراء، تصحيح م. ج. دخويه، ليدن ١٩٠٠
- ابن قتيبه، غريب
ابومحمد عبدالله بن مسلم دينورى بن قتيبه، تفسير
غريب القرآن، تصحيح سيداحمد صقر، قاهره ١٩٥٨؛
بيروت ١٩٧٨
- ابن قفطى، حكماء
ابوالحسن على بن يوسف قفطى، تاريخ الحكماء،
تصحيح ج. لپيرت، لايبزيك ١٩٠٣؛ افست بغداد ١٩٦٧
- ابن قيم جوزيه، تبيان
محمد بن ابى بكر بن قيم جوزيه، التبيان فى اقسام
القرآن، بيروت ١٩٨٢
- ابن كثير، بدايه
عمادالدين اسماعيل بن عمر بن كثير، البدايه و النهايه،
١٤ ج، بيروت/ رياض ١٩٦٦؛ افست بيروت ١٩٨٨
- ابن كثير، تفسير
عمادالدين اسماعيل بن عمر بن كثير، تفسير القرآن
العظيم، تصحيح عبدالعظيم غنيم و ديگران، ٨ ج، قاهره
١٩٧١/١٣٩٠؛ ٤ ج، قاهره بى تا؛ افست بيروت ١٩٨٠
- ابن كثير، فضائل
عمادالدين اسماعيل بن عمر بن كثير، فضائل القرآن،
بيروت ١٩٧٩

- ابن سعد، طبقات
محمد بن سعد، الطبقات الكبرى، تصحيح ا. زاخاو و
ديگران، ٩ ج، ليدن ١٩٠٥-١٩٤٠؛ تصحيح احسان
عباس، ٩ ج، بيروت ١٩٥٧-١٩٥٨
- ابن ضريس، فضائل
محمد بن ايوب بن ضريس، فضائل القرآن، تصحيح
غزوة بدير، دمشق ١٩٨٨
- ابن عاشور، تفسير
محمد طاهر بن عاشور، تفسير التحرير و التنوير، ٣٠ ج،
تونس ١٩٨٤
- ابن عباس، غريب
عبدالله بن عباس (منسوب)، غريب القرآن، تصحيح
محمد عبدالرحيم، بيروت ١٩٩٣
- ابن عربى، احكام
محمد بن عبدالله ابوبكر بن عربى، احكام القرآن، قاهره
١٩٧٢/١٣٩٢
- ابن عربى، تفسير
محمد بن عبدالله ابوبكر بن عربى، تفسير القرآن، ٢ ج،
بيروت ١٩٦٨ (نك. قاشانى)
- ابن عساکر، تاريخ
على بن حسن بن عساکر، تاريخ مدينه دمشق، تصحيح
(تلخيص) عبدالقادر بدران و احمد عبید، ٧ ج، دمشق
١٣٢٩-١٣٥١/١٩١١-١٩٣١؛ نسخه عكسى تصحيح،
١٩ ج، عثمان بى تا؛ ٢٩ ج، دمشق
١٤٠٤-١٩٨٤/١٤٠٨-١٩٨٨؛ تصحيح محيى الدين
عمر بن غرامه عمرى، ٧٠ ج تاكنون، بيروت
١٩٩٥-١٩٩٨
- ابن عسکر، تکميل
محمد بن على غسانى بن عسکر، التكميل و الاتمام
لكتاب التعريف و الاعلام، تصحيح حسن اسماعيل
مروه، بيروت/ دمشق ١٩٩٧/١٤١٨ (نك. سهلى)
- ابن عطيه، محرر
ابومحمد عبدالحق بن غالب بن عطيه غرناطى، المحرر

چهارده دائرة المعارف قرآن

- ابن ماجه، سنن**
محمد بن يزيد بن ماجه، سنن، تصحيح محمد فؤاد عبد الباقي، ج ٢، قاهره ١٩٥٢-١٩٥٣
- ابن مجاهد، سبعة**
ابوبكر احمد بن موسى بن مجاهد، كتاب السبعة في القرائات، تصحيح شوقي ضيف، قاهره ١٩٧٩
- ابن نديم، فهرست**
محمد بن اسحاق بن نديم، كتاب الفهرست، تصحيح ك. فلوجل، ج ٢، لايبزيك ١٨٧١-١٨٧٢؛ تصحيح رضا تجدد، تهران ١٩٧١؛ بيروت ١٩٨٨
- ابن نقيب، مقدمة**
ابوعبدالله محمد بن سليمان نقيب، مقدمة التفسير في علوم البيان والمعاني والبديع واعجاز القرآن، تصحيح زكريا سعيد على، قاهره ١٩٩٥/١٤١٥
- ابن وهب، الجامع**
عبدالله بن وهب، الجامع Die Koranswissensch-
aften، تصحيح م. موراني، ويسبادن ١٩٩٢
- ابو الفتوح رازي، روح**
ابو الفتوح حسين بن علي رازي، روح الجنان و روح الجنان، ج ١٢، تهران ١٢٨٢-١٢٨٧ ش / ١٩٦٢-١٩٦٥؛ ج ٥، قم بي تا.
- ابو الليث سمرقندي، تفسير**
ابو الليث نصر بن محمد بن احمد سمرقندي، بحر العلوم، تصحيح عبدالرحيم احمد زقه، ج ٣، بغداد ١٩٨٥-١٩٨٦؛ تصحيح علي محمد معوض و ديگران، ج ٣، بيروت ١٩٩٣/١٤١٣
- ابو حيان، بحر**
ابو حيان غرناطي، تفسير البحر المحيط، ج ٨، قاهره ١٣٢٨-١٩١١/١٣٢٩؛ چاپ مجدد بيروت ١٩٨٣؛ تصحيح عادل احمد عبدالموجود و علي محمود معوض، ج ٨، بيروت ١٩٩٣
- ابوداود، سنن**
ابوداود سليمان بن اشعث سجستاني، سنن، تصحيح محمد محيي الدين عبدالحميد، ج ٤، قاهره ١٣٣٩/١٩٢٠؛ تصحيح كمال يوسف حوت، ج ٢، بيروت ١٩٨٨
- ابوشامه، مرشد**
عبدالرحمن بن اسماعيل ابوشامه، كتاب المرشد الوجيز الي علوم تتعلق بالكتاب العزيز، تصحيح طيار آلتي كولاج، استانبول ١٩٦٨
- ابوعبيد، غريب**
ابوعبيد قاسم بن سلام، غريب الحديث، تصحيح محمد عبدالمعيد خان، ج ٤، حيدرآباد ١٣٨٤-١٣٨٧/١٩٦٤-١٩٦٧؛ تصحيح مسعود حجازي و ديگران، قاهره ١٩٩٩/١٤١٩
- ابوعبيد، فضائل**
ابوعبيد قاسم بن سلام، فضائل القرآن، تصحيح وهبي سليمان خاوجي، بيروت ١٩٩١/١٤١١
- ابوعبيد، ناسخ**
ابوعبيد قاسم بن سلام، كتاب الناسخ و المنسوخ، تصحيح ج. برتن، كمبريج ١٩٨٧
- ابوعبيده، مجاز**
ابوعبيده معمر بن مثنى تيمي، مجاز القرآن، تصحيح ف. سزگين، ج ٢، قاهره ١٩٥٤-١٩٦٢
- ايباري، موسوعة**
ابراهيم ايباري و عبدالصبور مرزوق، الموسوعة القرآنية، ج ٦، قاهره ١٩٦٩/١٣٨٨؛ ج ١١، قاهره ١٩٨٥/١٤٠٥
- اخفش، معاني**
ابوالحسن سعيد بن مسعده اخفش اوسط، معاني القرآن؛ تصحيح فائز فارس حمد، ج ٢، كويت ١٩٨١؛ تصحيح عبدالامير محمد امين الورد، بيروت ١٩٨٥/١٤٠٥؛ تصحيح هدى محمود قراعه، قاهره ١٩٩٠

مشخصات منابع پربسامد پانزده

الصحيح، تصحيح ل. كرل و ت. و. يونيبيل، ٤ ج، ليدن
١٨٦٢-١٩٠٨؛ ٩ ج، قاهره ١٩٥٨

بغدادى، تاريخ

بغداد ابوبكر احمد بن على خطيب بغدادى، تاريخ
بغداد، ١٤ ج، قاهره ١٩٣١/١٣٤٩

بغدادى، فرق

ابومنصور عبدالقاهر بن طاهر بغدادى، الفرق بين
الفرق، تصحيح محمود بدر، قاهره ١٩١٠/١٣٢٨؛
تصحيح محمد محيى الدين عبدالحميد، قاهره بى تا.

بغوى، معالم

حسين بن مسعود شافعى بغوى، تفسير البغوى المسمى
بمعالم التنزيل، تصحيح خالد عبدالرحمن عك و
مروان سوار، ٤ ج، بيروت ١٩٨٣

بقاعى، نظم

برهان الدين ابراهيم بن عمر بقاعى، نظم الدرر فى
تناسب الآيات و السور، ٢٢ ج، حيدرآباد
١٩٦٩-١٩٨٤؛ چاپ مجدد قاهره ١٩٩٢

بيضاوى، انوار

عبدالله بن عمر بيضاوى، انوار التنزيل و اسرار التأويل،
تصحيح ه. فلايشر، ٢ ج، لايبزيك ١٨٤٦؛ بيروت
١٩٨٨

تاج العروس

محب الدين سيد محمد مرتضى زبيدى، شرح القاموس
المسمى تاج العروس من جواهر القاموس، ١٠ ج،
قاهره ١٣٠٦-١٣٠٧؛ تصحيح عبدالستار احمد فرج و
ديگران، ٢٠ ج تاكنون، كويت ١٩٦٥

ترمذى، صحيح

ابوعيسى محمد بن عيسى ترمذى، الجامع الصحيح،
تصحيح احمد محمد شاكر و ديگران، ٥ ج، قاهره
١٩٣٧-١٩٦٥

تستري، تفسير

سهل بن عبدالله تستري، تفسير القرآن العظيم، قاهره
١٩١١/١٣٢٩

اصفهانى، اغانى

ابوالفرج اصفهانى، كتاب الاغانى، ٢١ ج در ٧ ج، قاهره
١٩٥٥/١٣٢٣؛ ٢٥ ج، بيروت ١٩٥٥-١٩٦٢

اصفهانى، مقدمه

ابوالحسن عاملى اصفهانى، مقدمه تفسير مرآة الانوار
و مشکوة الاسرار، تصحيح محمود بن جعفر موسوى
زرندى، تهران ١٩٥٤/١٣٤٧

اصلاحى، تدبر

امين احسن اصلاحى، تدبرى قرآن، ٨ ج، لاهور
١٩٨٠-١٩٦٧

انبارى، بيان

ابوالبركات عبدالرحمن بن محمد انبارى، البيان فى
غريب اعراب القرآن، تصحيح طه عبدالحميد و
مصطفى سقا، ٢ ج، قاهره ١٩٦٩-١٩٧٠

انبارى، نزهه

ابوالبركات عبدالرحمن بن محمد انبارى، نزهه الالباء
فى طبقات الادباء، قاهره ١٢٩٤؛ استكهلم ١٩٦٣؛
تصحيح ابراهيم سامرائى، بغداد ١٩٧٠

باقلانى، اعجاز

قاضى ابوبكر محمود بن طيب باقلانى، اعجاز القرآن،
تصحيح سيد احمد صقر، قاهره ١٩٥٤

باقلانى، نكت

قاضى ابوبكر محمود بن طيب باقلانى، نكت الانتصار
لنقل القرآن، تصحيح محمد زغلول سلام، اسكندريه
١٩٧١

بحرانى، برهان

هاشم بن سليمان بحرانى، كتاب البرهان فى علوم
القرآن، تصحيح محمود بن جعفر موسوى زرندى و
ديگران، ٤ ج، تهران ١٣٧٥ ش / ١٩٩٥؛ چاپ مجدد
بيروت ١٩٨٣/١٤٠٣

بخارى، صحيح

ابوعبدالله محمد بن اسماعيل بخارى، كتاب الجامع

ثعالبي، اعجاز

عبدالملك بن محمد ثعالبي، الاعجاز و الايجاز،
تصحيح اسكندر آصات، قسطنطينيه ١٨٩٧؛ بيروت
١٩٨٣

ثعالبي، اقتباس

عبدالملك بن محمد ثعالبي، الاقتباس من القرآن
الكريم، چاپ ابتسام مرهون صفار و مجاهد مصطفى
بهجت، ج ٢ در ١ ج، قاهره ١٩٩٢/١٤١٢

ثعالبي، يتيمة

عبدالملك بن محمد ثعالبي، يتيمة الدهر في محاسن
اهل العصر، ج ٤، دمشق ١٣٠٤/١٨٨٦-١٨٨٧؛ تصحيح
محمد محيى الدين عبدالحميد، ج ٤، قاهره
١٩٥٨-١٩٥٦/١٣٧٧-١٣٧٥

ثعلبي، قصص

احمد بن محمد بن ابراهيم ثعلبي، قصص الانبياء
المسمى بعرائس المجالس، قاهره ١٣٢٢؛ افست
بيروت ١٩٨٠

جاحظ، بيان

عمرو بن بحر جاحظ، البيان و التبيين، تصحيح
عبدالسلام محمد هارون، ج ٤، قاهره ١٩٤٨-١٩٥٠؛
افست بيروت بي تا.

جرجاني، اسرار

عبدالقاهر جرجاني، اسرار البلاغة، تصحيح هلموت
ريتر، استانبول ١٩٥٤

جرجاني، دلائل

عبدالقاهر جرجاني، دلائل اعجاز القرآن، قاهره ١٣٧٢؛
تصحيح محمود محمد شاكر، قاهره ١٩٨٤/١٤٠٤

جصاص، احكام

ابوبكر احمد بن عبدالله جصاص رازي، احكام القرآن،
ج ٣، استانبول ١٣٣٥-١٣٣٨/١٩١٦-١٩١٩

جلالين

جلال الدين محمد بن احمد محلي و جلال الدين
سيوطي، تفسير الجلالين، دمشق ١٩٦٥/١٣٨٥

جواليقي، معرب

ابومنصور موهوب بن احمد جواليقي، المعرب من
الكلام العجمي على حروف المعجم، تصحيح احمد
محمد شاكر، قاهره ١٩٤٢/١٣٦١

حاجي خليفه، كشف

مصطفى عبدالله حاجي خليفه، كشف الظنون، تصحيح
و ترجمه گ. فلوجل، ج ٧، لايزيك ١٨٣٥-١٨٥٨؛
تصحيح شرف الدين يالتكايا و كيليسلي رفعت بيلگه، ج ٢
ج، استانبول ١٩٤١-١٩٤٣؛ چاپ مجدد بيروت
١٩٩٣-١٩٩٢

حوّى، تفسير

سعيد حوّى، الاساس فى التفسير، ج ١١، قاهره
١٩٨٥/١٤٠٥

خازن، لباب

علاء الدين خازن، لباب التأويل فى معانى التنزيل،
قاهره ١٩٦١/١٣٨١

خوانسارى، روضات

محمد باقر موسوى خوانسارى، روضات الجنات،
تصحيح اسدالله اسماعيليان، ج ٨، تهران ١٩٧٢/١٣٩٢

دارقطنى، مؤتلف

ابوالحسن على بن عمر دارقطنى، المؤتلف و المختلف،
تصحيح موفق بن عبدالله بن عبدالقادر، ج ٥، بيروت
١٩٨٦

دارمى، سنن

عبدالله بن عبدالرحمن دارمى، سنن، قاهره ١٩٦٦

دامغانى، وجوه

حسين بن محمد دامغانى، الوجوه و النظائر لالفاظ
كتاب الله العزيز، تصحيح محمد حسن ابوالعظم
زفيتى، ج ٣، قاهره ١٤١٢-١٤١٦/١٩٩٢-١٩٩٥؛
تصحيح عبدالعزيز سيد اهل (با نام قاموس القرآن)،
بيروت ١٩٧٠

داني، تيسير

ابوعمر و عثمان بن سعيد داني، كتاب التيسير فى

مشخصات منابع پریسامد هفده

علی طبقات و الاعصار، تصحیح سید جادالحق، بی جا
۱۹۶۹

ذهبی، مفسرون

محمد حسین ذهبی، التفسیر و المفسرون، ۲ ج، قاهره
۱۹۷۶

رازی، تفسیر

فخرالدین رازی، التفسیر الکبیر (مفاتیح الغیب)،
تصحیح محمد محیی الدین عبدالحمید، ۳۲ ج در ۱۶
ج، قاهره ۱۹۳۳/۱۳۵۲؛ تهران بی تا؛ بیروت ۱۹۸۱

راغب اصفهانی، مفردات

ابوالقاسم حسین راغب اصفهانی، معجم مفردات
الفاظ القرآن، بیروت ۱۹۷۲/۱۳۹۲

رشید رضا، منار

محمد رشید رضا و محمد عبده، تفسیر القرآن الحکیم
الشهیر بتفسیر المنار، ۱۲ ج، بیروت بی تا.

رمانی و دیگران، رسائل

علی بن عیسی رمانی، حمدین محمد خطابی و
عبدالقاهر جرجانی، ثلاث رسائل فی اعجاز القرآن،
محمد احمد خلف الله و محمد زغلول سلام، قاهره
۱۹۷۶

روزبهان بقلی، عرائس

روزبهان بن ابی نصر بقلی، عرائس البیان فی حقائق
القرآن، ۲ ج، کاونپور ۱۸۸۴/۱۳۰۱

زبیدی، طبقات

ابوبکر محمد بن حسن زبیدی، طبقات النحویین و
اللغویین، تصحیح محمد ابوالفضل ابراهیم، قاهره
۱۹۵۴/۱۳۷۳

زبیری، نسب

مصعب زبیری، نسب قریش، تصحیح لوی پرونسال،
قاهره ۱۹۵۳

زجاج، معانی

ابواسحاق ابراهیم بن محمد بن سری زجاج، معانی
القرآن و اعرابه، تصحیح عبدالجلیل عبده شلبی، ۵ ج،
بیروت ۱۹۸۸/۱۴۰۸

القراءات السبع، چاپ اتو پرتسل، لایپزیک/ استانبول
۱۹۳۰

دانی، مقنع

ابوعمر و عثمان بن سعید دانی، المقنع فی رسم
مصاحف الامصار مع کتاب النقط، تصحیح اتو پرتسل،
لایپزیک / استانبول ۱۹۳۲؛ تصحیح محمد صدیق
قمحاوی، قاهره بی تا.

دانی، نقط

ابوعمر و عثمان بن سعید دانی، المحکم فی نقط
المصاحف، تصحیح عزت حسن، دمشق ۱۹۶۰/۱۳۷۹

داودی، طبقات

محمد بن علی داودی، طبقات المفسرین، تصحیح
علی محمود عمر، ۲ ج، بیروت ۱۹۸۳

دروزه، تفسیر

محمد عزة دروزه، التفسیر الحدیث، ۱۲ ج، قاهره
۱۳۸۱-۱۳۸۳/۱۹۶۲-۱۹۶۴

دمیری، حیاة

محمد بن موسی دمیری، حیاة الحیوان الکبری، ۲ ج،
قاهره ۱۹۵۶

ذهبی، تاریخ

شمس الدین محمد بن احمد ذهبی، تاریخ الاسلام،
تصحیح عمر عبدالسلام تدمری، ۵۲ ج تاکنون، بیروت
۱۹۸۹-؛ ۴ ج (سالهای ۶۰۱-۶۴۲)، تصحیح بشار
عواد معروف و دیگران، بیروت ۱۹۸۸/۱۴۰۸

ذهبی، تذکرة

شمس الدین محمد بن احمد ذهبی، تذکرة الحفاظ، ۴
ج، حیدرآباد ۱۹۵۵/۱۳۷۵

ذهبی، سیر

شمس الدین محمد بن احمد ذهبی، سیر اعلام النبلاء،
تصحیح شعیب ارنو و دیگران، ۲۵ ج، بیروت
۱۹۸۱-۱۹۸۸

ذهبی، قراء

شمس الدین محمد بن احمد ذهبی، معرفة القراء الکبار

زرقانى، شرح

محمد بن عبد الباقي مصري مالك، شرح المواهب اللدنية، تصحيح محمد عبدالعزيز خالدى، ١٢ ج، بيروت ١٩٩٦/١٤١٧

زركشى، برهان

بدر الدين زركشى، البرهان فى علوم القرآن، تصحيح محمد ابو الفضل ابراهيم، ٤ ج، قاهره ١٩٥٧؛ بيروت ١٩٧٢؛ تصحيح يوسف عبدالرحمن مرعشلى وديكران، ٤ ج، بيروت ١٩٩٤

زركلى، اعلام

خير الدين زركلى، الاعلام، قاموس تراجم لاشهر الرجال والنساء من العرب والمستعربين والمستشرقين، ١٠ ج، دمشق ١٣٧٣-١٣٧٨/١٩٥٤-١٩٥٩؛ ٨ ج، بيروت ١٩٧٩

زمخشري، اساس

محمد بن عمر زمخشري، اساس البلاغه، بيروت ١٩٧٩

زمخشري، اكتشاف

محمد بن عمر زمخشري، اكتشاف عن حقائق غوامض التنزيل وعيون الاقاييل فى وجوه التأويل، ٤ ج، بيروت ١٩٤٧/١٣٦٦؛ تصحيح محمد عبدالسلام شاهين، ٤ ج، بيروت ١٩٩٥

زيد بن على، مسند

زيد بن على زين العابدين، مسند، تصحيح بكر بن محمد عاشور، ١٩١٠/١٣٢٨؛ بيروت ١٩٨٣

سبط ابن جوزى، مرآة

شمس الدين ابوالمظفر يوسف بن قيزاوغلو سبط ابن جوزى، مرآة الزمان فى تاريخ الاعيان، بيروت ١٩٨٥/١٤٠٥

سفيان ثورى، تفسير

ابو عبد الله سفيان ثورى، التفسير، تصحيح امتياز على عرشى، بيروت ١٩٨٣/١٤٠٣

سلمى، زيادات

ابو عبد الرحمن محمد بن حسين سلمى، زيادات حقائق التفسير، تصحيح گرهارد باورينج، بيروت ١٩٩٥

سمعانى، انساب

عبد الكريم بن محمد سماعيل، كتاب الانساب، نسخة عكسى تصحيح د. س. مارگليوث، ليدن ١٩١٢؛ تصحيح عبدالمعيد خان وديكران، ١٣ ج، حيدرآباد ١٣٨٢-١٩٦٢/١٤٠٢-١٩٨٢

سهيلى، تعريف

ابوالقاسم عبدالرحمن بن عبد الله سهيلى، التعريف و الاعلام فى ما ييهم فى القرآن من الاسماء و الاعلام، تصحيح عبد الله محمد على نقرات، طرابلس ١٩٢٢/١٤٠١

سيوطى، اتقان

جلال الدين سيوطى، الاتقان فى علوم القرآن، تصحيح محمد ابو الفضل ابراهيم، ٤ ج در ٢ ج، قاهره ١٩٦٧

سيوطى، تحبير

جلال الدين سيوطى، التحبير فى علم التفسير، تصحيح فتحى عبدالقادر فريد، قاهره ١٩٨٦/١٤٠٦

سيوطى، تناسق

جلال الدين سيوطى، تناسق الدرر فى تناسب السور، تصحيح عبدالقادر احمد عطا، بيروت ١٩٨٦/١٤٠٦

سيوطى، حفاظ

جلال الدين سيوطى، طبقات الحفاظ، تصحيح على محمد عمر، قاهره ١٩٧٣

سيوطى، خصائص

جلال الدين سيوطى، الخصائص الكبرى، حيدرآباد ١٩٠٢/١٣٢٠؛ افست بيروت بى تا.

سيوطى، درّ

جلال الدين سيوطى، الدرّ المنشور فى التفسير بالمأثور، ٦ ج، بيروت ١٩٩٠

سيوطى، طبقات

جلال الدين سيوطى، طبقات المفسرين، تصحيح على محمد عمر، قاهره ١٩٧٦

سيوطى، مفحّمات

جلال الدين سيوطى، مفحّمات الاقران فى مبهّمات القرآن، تصحيح مصطفى ديب البغا، دمشق/بيروت ١٩٨٢/١٤٠٣

مشخصات منابع پربسامد نوزده

- طباطبایی، مهذب**
محمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ۲۰ ج، بیروت ۱۳۹۳-۱۳۹۴/۱۹۷۳-۱۹۷۴؛ ج ۲۱، بیروت ۱۹۸۵
- طبرانی، اوسط**
ابوالقاسم سلیمان بن احمد طبرانی، المعجم الاوسط، تصحیح طریق بن عوض اللہ بن محمد و عبدالمحسن ابراہیم حسینی، ۱۰ ج، قاهرہ ۱۹۹۵/۱۴۱۵
- طبرانی، کبیر**
ابوالقاسم سلیمان بن احمد طبرانی، المعجم الکبیر، تصحیح حمدی عبدالمجید سلفی، ج ۱-۱۲، ۱۷-۲۰، ۲۲-۲۵، بغداد ۱۳۹۸-۱۳۹۹/۱۴۰۴-۱۹۷۷-۱۹۸۳؛ موصل ۱۹۸۳/۱۴۰۱
- طبرسی، مجمع**
ابوعلی فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، با مقدمه محسن امین حسینی عاملی، ۳۰ ج در ۶ ج، بیروت ۱۹۶۱/۱۳۸۰
- طبری، تاریخ**
ابوجعفر محمد بن جریر طبری، تاریخ الرسل و الملوک، تصحیح م. ج. دخویه و دیگران، ۱۵ ج، لیڈن ۱۸۷۹-۱۹۰۱؛ تصحیح محمد ابوالفضل ابراہیم، ۱۰ ج، قاهرہ ۱۹۶۰-۱۹۶۹
- طبری، تفسیر**
ابوجعفر محمد بن جریر طبری، جامع البیان عن تأویل آية القرآن (تا نحل: ۲۷)، تصحیح محمود محمد شاکر و احمد محمد شاکر، ۱۶ ج، قاهرہ ۱۹۵۴-۱۹۶۸؛ چاپ دوم برخی جلدھا، قاهرہ ۱۹۶۹؛ تصحیح احمد سعید علی و دیگران، ۳۰ ج، قاهرہ ۱۳۷۳-۱۳۷۷/۱۹۵۴-۱۹۵۷؛ افست بیروت ۱۹۸۴
- طوسی، تبیان**
محمد بن حسن طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن، با مقدمه آغابزرگ طهرانی، ۱۰ ج، نجف ۱۳۷۶-۱۳۸۳/۱۹۵۷-۱۹۶۳

- سیوطی، مهذب**
جلال الدین سیوطی، المهذب فی ما وقع فی القرآن من المعرب، تصحیح التهامی راجی ہاشمی، رباط بی تا؛ در رسائل فی الفقه و اللغة، تصحیح عبداللہ جبوری، بیروت ۱۹۸۲، ص ۱۷۹-۲۳۵
- شافعی، احکام**
محمد بن ادیس شافعی، احکام القرآن، ۲ ج در ۱ ج، بیروت ۱۹۸۰
- شافعی، مفسران**
محمد شافعی، مفسران شیعہ، شیراز ۱۳۴۹ ش / ۱۹۷۰
- شوکانی، تفسیر**
ابوعبداللہ محمد بن علی شوکانی، فتح القدر الجامع بین فنی الروایة و الدرایة فی علم التفسیر، ۵ ج، قاهرہ ۱۹۳۰/۱۳۴۹؛ افست بیروت ۱۹۷۳
- شوکانی، جمال**
علم الدین علی بن محمد شوکانی، جمال القراء و کمال الاقراء، تصحیح علی حسین بواب، ۲ ج، مکہ ۱۹۸۷/۱۴۰۸
- شهرستانی، ملل**
ابوالفتح محمد شهرستانی، الملل و النحل، تصحیح و کیورتن، ۲ ج، لندن ۱۸۴۶؛ تصحیح محمد فتح اللہ بدران، ۲ ج، قاهرہ ۱۹۴۷-۱۹۵۵؛ تصحیح فہمی محمد، بیروت ۱۹۹۲
- صابونی، تفسیر**
محمد علی صابونی، صفوة التفاسیر، تفسیر القرآن الکریم، ۳ ج، بیروت ۱۹۸۲
- صالح، سبیل**
شمس الدین محمد بن یوسف صالحی، سبیل الہدی و الرشاد، تصحیح عادل احمد عبدال موجود و علی محمد معوض، ۱۲ ج، بیروت ۱۹۹۳/۱۴۱۴
- صفدی، وافی**
خلیل بن ایبک صفدی، الوافی بالوفیات، تصحیح ہلموت ریتز و دیگران، ۲۴ ج تاکنون، و بسپادن/ بیروت/ دمشق ۱۹۶۲۔

- طوسي، فهرست**
محمد بن حسن طوسي، الفهرست، نجف ١٣٥٦/ ١٩٣٧؛ بيروت ١٩٨٣
- عاملي، اعيان**
محسن امين حسيني عاملي، اعيان الشيعة، ٥٦ جزء، دمشق ١٩٣٥-١٩٦٣؛ ١١ ج، بيروت ١٩٨٦
- عبد الباقي**
محمد فؤاد عبد الباقي، المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الكريم، قاهره ١٩٤٥
- عبد الجبار، تنزيه**
عبد الجبار بن احمد اسدآبادي قاضي همداني، تنزيه القرآن عن المطاعن، بيروت ١٩٦٦
- عبد الجبار، متشابه**
عبد الجبار بن احمد اسدآبادي قاضي همداني، متشابه القرآن، تصحيح عدنان م. زرزور، ٢ ج، قاهره ١٩٦٩
- عبد الرحمن، تفسير**
عائشه عبد الرحمن، التفسير البياني القرآن الكريم، قاهره ١٩٦٨^٣
- عبد الرحمن، عصري**
عائشه عبد الرحمن، القرآن و التفسير العصري، قاهره ١٩٧٠
- عبد الرزاق، تفسير**
عبد الرزاق بن همام صنعاني، التفسير، تصحيح مصطفى مسلم محمد، ٣ ج در ٤ ج، رياض ١٩٨٩/١٤١٠؛ تصحيح عبد المعطي امين قلعه جي، ٢ ج، بيروت ١٩٩١/١٤١١؛ تصحيح محمود محمد عبده، ٣ ج، بيروت ١٩٩٩/١٤١٩
- عبد الرزاق، مصنف**
عبد الرزاق بن همام صنعاني، المصنف، تصحيح حبيب الرحمن اعظمي، ١١ ج، بيروت ١٩٧٠/١٣٩٠؛ ژوهانسبورگ ١٩٨٣^٢؛ چاپ محمد سالم سماره، ٤ ج (همراه با فهرست احاديث)، بيروت ١٩٨٨/١٤٠٨
- عكبري، تبيان**
ابوالبقاء عبدالله بن حسين عكبري، التبيان في اعراب القرآن، علي محمد بجاوي، ٢ ج، قاهره ١٩٧٦/١٣٩٦
- عياشي، تفسير**
محمد بن مسعود عياشي، تفسير، ٢ ج، تهران ١٣٨٠ ش/ ١٩٦١
- عياض بن موسى، شفاء**
قاضي ابوالفضل عياض بن موسى، الشفاء بتعريف حقوق المصطفى، ٢ ج در ١ ج، دمشق ١٩٧٨؛ تصحيح محمد امين قره و ديگران، عمان ١٩٨٦/١٤٠٧
- فارسي، حجة**
ابو علي حسن بن علي فارسي، الحجة للقراء السبعة، تصحيح بدرالدين قهوه جي و ديگران، ٤ ج، دمشق ١٩٩١-١٩٨٥
- فراء، معاني**
ابوزكريا يحيى بن زياد فراء، معاني القرآن، تصحيح احمد يوسف نجاتي و محمد علي نجار، ٣ ج، قاهره ١٩٧٢-١٩٥٥
- فيروزآبادي، بصائر**
مجدالدين محمد بن يعقوب فيروزآبادي، بصائر ذوي التمييز في لطائف الكتاب العزيز، تصحيح محمد علي نجار، ٤ ج، قاهره ١٩٦٤؛ چاپ مجدد بيروت بي تا.
- قاسمي، تفسير**
محمد جمال الدين قاسمي، محاسن التأويل، ١٨ ج، قاهره ١٩٥٧-١٩٧٠
- قرطبي، جامع**
ابوعبدالله محمد بن احمد قرطبي، الجامع لاحكام القرآن، تصحيح احمد عبدالعليم بردوني و ديگران، ٢٠ ج، قاهره ١٩٥٢-١٩٦٧؛ بيروت ١٩٦٥-١٩٦٧
- قسطلاني، لطائف**
احمد بن محمد بن ابي بكر قسطلاني، لطائف الاشارات في فنون القرائات، تصحيح عامر سيد عثمان و عبدالصبور شاهين، قاهره ١٩٧٢

مشخصات منابع پریسامد بیست و یک

- كحاله، نساء**
عمر رضا كحاله، اعلام النساء فى عالمى العرب و الاسلام، ٥ ج، دمشق ١٣٧٩/١٩٥٩
- كسائى، قصص**
محمد بن عبدالله كسائى، قصص الانبياء، تصحيح ا. ايزنبرگ، ٢ ج، ليدن ١٩٢٢-١٩٢٣
- كسائى، متشابه**
على بن حمزه كسائى، كتاب متشابه القرآن، تصحيح صبيح تميمى، طرابلس ١٩٩٤
- كلينى، كافي**
ابوجعفر محمد بن يعقوب كلينى، روضة الكافي، تصحيح على اكبر غفارى، نجف ١٩٦٦/١٣٩٥؛ افسر بيروت بى تا.
- لسان العرب**
محمد بن مكرم بن منظور، لسان العرب، ١٥ ج، بيروت ١٩٥٥-١٩٥٦؛ تصحيح على شيرى، ١٨ ج، بيروت ١٩٨٨
- ماتريدى، تأويلات**
ابومنصور محمد بن محمد ماتريدى، تأويلات اهل السنه، تصحيح ابراهيم و سيد عوضين، قاهره ١٣٩١/١٩٧١؛ تصحيح جاسم محمد جيورى، بغداد ١٩٨٣/١٤٠٤
- مالك، موطأ**
مالك بن انس، الموطأ، تصحيح محمد فؤاد عبدالباقي، قاهره ١٩٥٢-١٩٥٣؛ بيروت ١٩٨٥؛ تصحيح عبدالمجيد تركى، بيروت ١٩٩٤
- ماوردى، نكت**
على بن محمد ماوردى، النكت و العيون فى التفسير، تصحيح سيد عبدالمقصود بن عبدالرحيم، ٦ ج، بيروت ١٩٩٢/١٤١٢
- مجاهد، تفسير**
ابوالحجاج مجاهد بن جبر، التفسير، تصحيح عبدالرحمن بن طاهر بن محمد سورتى، قطر ١٩٧٦؛ تصحيح عبدالسلان ابوالنيل، قاهره ١٩٨٩

- قسطلانى، مواهب**
احمد بن محمد بن ابى بكر قسطلانى، المواهب اللدنية بالمنح المحمدية، تصحيح صالح احمد شامى، ٤ ج، بيروت / دمشق / عمان ١٩٩١/١٤١٢
- قشيرى، لطائف**
ابوالقاسم عبدالكريم بن هوازن قشيرى، لطائف الاشارات، تصحيح ابراهيم بسيونى، ٦ ج، قاهره ١٩٦٨-١٩٧١
- قطب، ظلال**
سيد قطب ابراهيم حسين شاذلى، فى ظلال القرآن، ٦ ج، بيروت ١٣٩٣-١٩٧٣/١٣٩٤-١٩٧٤؛ چاپ يازدهم با اصلاحات، قاهره ١٩٩٣
- قمى، تفسير**
ابوالحسن على بن ابراهيم قمى، تفسير، تصحيح طيب موسى جزائرى، ٢ ج، نجف ١٣٨٧/١٩٦٧؛ بيروت ١٩٩١
- كاشانى، تأويل**
عبدالرزاق كاشانى، تأويل القرآن، ٢ ج، بيروت ١٩٦٧ (نك. ابن عربى)
- كاشانى، صافى**
ملا محسن فيض كاشانى، الصافى فى تفسير كلام الله الوافى، تصحيح حسين اعلمى، ٥ ج، بيروت ١٣٩٩/١٩٧٩
- كاشانى، منهاج**
ملا فتح الله كاشانى، منهاج الصادقين فى الزام المخالفين، ١٠ ج، تهران ١٣٤٧ ش / ١٩٦٩
- كتبى، فوات**
ابن شاكر كتبى، فوات الوفيات، ٢ ج، قاهره ١٢٩٩/١٨٨٢؛ تصحيح احسان عباس، ٥ ج، بيروت ١٩٧٣-١٩٧٤
- كحاله، معجم**
عمر رضا كحاله، معجم المؤلفين، ١٥ ج در ٨ ج، بيروت بى تا؛ دمشق ١٩٥٧-١٩٦١

مسعودی، مروج

ابوعلى بن حسين مسعودی، مروج الذهب، تصحيح ك. باربييه دومنار و پاوه دوکورتی، ۹ ج، پاریس ۱۸۶۱-۱۸۷۷؛ تصحيح و ترجمه شارل پآ، Les prairies d'or، ۷ ج متن و ۴ ج ترجمه، پاریس/بیروت ۱۹۶۲-۱۹۸۹؛ تصحيح قاسم شماعی رفاعی، ۴ ج، بیروت ۱۹۸۹

مسلم، صحيح

مسلم بن حجاج، صحيح، تصحيح محمد فؤاد عبدالباقي، ۵ ج، قاهره ۱۹۵۵-۱۹۵۶

مفضليات

مفضل بن محمد ضبي، المفضليات، احمد محمد شاكر و عبدالسلام محمد هارون، قاهره ۱۹۴۲

مقاتل، اشباه

ابوالحسن مقاتل بن سليمان بلخي، الاشباه و النظائر في القرآن الكريم، تصحيح عبدالله محمود شحاته، قاهره ۱۹۷۵

مقاتل، تفسير

ابوالحسن مقاتل بن سليمان بلخي، التفسير، تصحيح عبدالله محمود شحاته، ۵ ج، قاهره ۱۹۸۰-۱۹۸۷

مقاتل، خمس مائة

ابوالحسن مقاتل بن سليمان بلخي، تفسير خمس مائة آية من القرآن، تصحيح ا. گلدفلد، شفرام ۱۹۸۰

مكرم، معجم القرائات

عبدالعال سالم مكرم، معجم القرائات القرآنية، ۸ ج تا كنون، كويت ۱۹۸۲-

مكي، ابانة

مكي بن ابى طالب قيسي، كتاب الابانة عن معاني القرائات، تصحيح محيي الدين رمضان، دمشق ۱۹۷۹

مكي، كشف

مكي بن ابى طالب قيسي، الكشف عن وجوه القرائات السبع و عللها و حججها، تصحيح محيي الدين رمضان، دمشق ۱۹۷۴

مكي، مشكل

مكي بن ابى طالب قيسي، مشكل اعراب القرآن، تصحيح ياسين م. سواس، دمشق ۱۹۷۴

نافع، مسائل

مسائل الامام عن اسئلة نافع بن ازرق و اجوبة عبدالله بن عباس، تصحيح عبدالرحمن عميره، قاهره ۱۹۹۴/۱۴۱۳

نحاس، اعراب

ابوجعفر احمد بن محمد نحاس، اعراب القرآن، تصحيح زهير غازي زاهد، ۵ ج، بيروت ۱۹۸۵، ۱۹۸۸

نسائي، سنن

احمد بن شعيب نسائي، السنن الكبرى، تصحيح عبدالغفار سليمان بنداري و سيد كسروي حسن، ۶ ج، بيروت ۱۹۹۱/۱۴۱۱

نسائي، فضائل

احمد بن شعيب نسائي، فضائل القرآن، تصحيح سمير خولي، بيروت ۱۹۸۵

نسفي، تفسير

عبدالله بن احمد بن محمود نسفي، مدارك التنزيل و حقائق التأويل، تصحيح زكريا عميرات، ۲ ج، بيروت ۱۹۹۵/۱۴۱۵

نووي، شرح

ابوزكريا يحيى بن شرف نووي، شرح صحيح مسلم، ۱۸ ج در ۹ ج، قاهره ۱۹۲۹/۱۳۴۹-۱۹۳۰؛ تصحيح خليل محمد شيحا، ۱۹ ج در ۱۰ ج، بيروت ۱۹۹۵

نیشابوری، تفسير

ابوالقاسم حسن بن محمد بن حبيب نیشابوری، تفسير غرائب القرآن و رغائب الفرقان، در حاشية طبري، جامع البيان، ۳۰ ج، قاهره ۱۳۲۳-۱۳۲۹/۱۹۰۵-۱۹۱۱؛ افست بيروت ۱۳۹۲/۱۹۷۲؛ تصحيح ابراهيم عطوه عوض، ۱۳ ج، قاهره ۱۹۶۲-۱۹۶۴

واحدی، اسباب

ابوالحسن علي بن احمد نیشابوری واحدی، اسباب النزول، قاهره ۱۹۶۸

مشخصات منابع پربسامد بیست و سه

یاقوت، بلدان
یاقوت بن عبدالله حموی، معجم البلدان، تصحیح ف. ووستنفلد، ج ۶، لایپزیک ۱۸۶۳-۱۸۶۶؛ ج ۵، بیروت ۱۳۷۴-۱۳۷۶/۱۹۵۵-۱۹۵۷؛ تصحیح فرید عبدالعزیز جندی، ج ۷، بیروت ۱۹۹۰
یحیی بن سالم، تفسیر
یحیی بن سالم بصری، التصاریف، تفسیر القرآن مما اشتهت اسماءه و تصرفت معانیه، تصحیح هند شلی، تونس ۱۹۷۹
یعقوبی، بلدان
احمد بن ابی یعقوب بن واضح یعقوبی، کتاب البلدان، تصحیح م. ج. دخویه، لیدن ۱۸۹۲، ۱۹۶۷
یعقوبی، تاریخ
احمد بن ابی یعقوب بن واضح یعقوبی، تاریخ الیعقوبی، تصحیح م. ت. هوتسما، ج ۲، لیدن ۱۸۸۳؛ افسست ۱۹۶۹

واحدی، وسیط
ابوالحسن علی بن احمد نیشابوری واحدی، الوسیط فی تفسیر القرآن، عادل احمد عبدالوجود و دیگران، ج ۴، بیروت ۱۴۱۵/۱۹۹۴
واقدی، مغازی
محمد بن عمر واقدی، کتاب المغازی، تصحیح م. جونز، ج ۳، لندن ۱۹۶۶
هود بن محکم، تفسیر
هود بن محکم / محکم هواری، تفسیر، چاپ بالحاج سعید شریفی، ج ۴، بیروت ۱۹۹۰
یاقوت، ارشاد
یعقوب بن عبدالله حموی، ارشاد الاریب الی معرفة الادیب، تصحیح د. س. مارگلیو، ج ۷، لندن / لیدن ۱۹۲۳-۱۹۲۶؛ تصحیح احسان عباس، ج ۷، بیروت ۱۹۹۳

ب) منابع لاتین

Abbott, Studies II
N. Abbott, *Studies in Arabic literary papyri. II. Qur'anic commentary and tradition*, Chicago 1967
Allard, Analyse
M. Allard, *Analyse conceptuelle du Coran sur cartes perforées*, Paris 1963
Arberry
A.J. Arberry, *The Koran interpreted*, London 1955
Arkoun, Lectures
M. Arkoun, *Lectures du Coran*, Paris 1982
Baljon, Modern
I.M.S. Baljon, *Modern Muslim Koran interpretation (1880-1960)*, Leiden 1961, 1968
Beeston, CHAL
A.F.L. Beeston et al. (ed.), *The Cambridge history of Arabic literature*, 4 vols. to date,

Cambridge 1983-
Bell, Commentary
R. Bell, *A commentary on the Qur'an*, ed. C.E. Bosworth and M.E.J. Richardson, 2 vols., Manchester 1991
Bell, Qur'an
R. Bell, *The Qur'an. Translated, with a critical re-arrangement of the sūras*, 2 vols., Edinburgh 1939; repr. 1960
Beltz, Mythen
W. Beltz, *Die Mythen des Koran. Der Schlüssel zum Islam*, Düsseldorf 1980
Bergsträsser, Verneinungs
G. Bergsträsser, *Verneinungs- und Fragepartikeln und Verwandtes im Qur'an*, Leipzig 1914
Birkeland, Lord
H. Birkeland, *The Lord guideth. Studies on primitive Islam*, Oslo 1956

Birkeland, Opposition

H. Birkeland, *Old Muslim opposition against interpretation of the Koran*, Oslo 1955

Blachère

Blachère, *Le Coran. Traduit de l'arabe*, Paris 1966

Blachère, Introduction

R. Blachère, *Introduction au Coran*, Paris 1947

Bobzin, Koran

H. Bobzin, *Der Koran. Eine Einführung* Munich 1999

Bobzin, Reformation

H. Bobzin, *Der Koran im Zeitalter der Reformation. Studien zur Frühgeschichte der Arabistik und Islamkunde in Europa*, Beirut/ Stuttgart 1995

Bouman, Conflit

J. Bouman, *Le conflit autour du Coran et la solution d'al-Bāqillānī*, Amsterdam 1959

Bouman, Gott und Mensch

J. Bouman, *Gott und Mensch im Koran. Eine Strukturform religiöser Anthropologie anhand des Beispiels Allāh und Muḥammad*, Darmstadt 1977

Böwering, Mystical

G. Böwering, *The mystical vision of existence in classical Islam. The qur'anic hermeneutics of the Ṣūfī Sahl at-Tustarī (d. 283/896)*, Berlin 1980

Brockelmann, GAL

C. Brockelmann, *Geschichte der arabischen Literatur*, 2nd ed., 2 vols., and 3 vols., suppl., Leiden 1943-9; with new introduction, Leiden 1996

Buhl, Das Leben

F. Buhl, *Das Leben des Muhammeds*, trans. H.H. Schaeder, Leipzig 1930; 1931 (3rd ed.)

Burton, Collection

J. Burton, *The collection of the Qur'an*, Cambridge 1977

Chabbi, Seigneur

J. Chabbi, *Le seigneur des tribus. L'islam de Mahomet*, Paris 1997

Creswell, EMA

K.A.C. Creswell, *Early Muslim architecture*, 2 vols., Oxford 1932-40; 2nd ed., London 1969

van Ess, TG

J. van Ess, *Theologie und Gesellschaft im 2. und 3. Jahrhundert Hidschra. Eine Geschichte des religiösen Denkens im frühen Islam*, 6 vols., Berlin/ New York 1991-7

GAP

W. Fischer and H. Gätje, eds., *Grundriss der arabischen Philologie*, 3 vols., Wiesbaden 1982-92

Gardet and Anawati, Introduction

L. Gardet and M.M. Anawati, *Introduction à la théologie musulmane*, Paris 1948, 3rd ed., 1981

Gilliot, Elt

C. Gilliot, *Exégèse, langue, et théologie en Islam. L'exégèse coranique de Ṭabarī (m. 310/923)*, Paris 1990

Gimaret, Jubbā'ī

D. Gimaret, *Une lecture mu'tazilite du Coran. Le tafsīr d'Abū 'Alī al-Djubbā'ī (m. 303/915) partiellement reconstitué à partir de ses citateurs*, Louvain/ Paris 1994

Goldziher, GS

I. Goldziher, *Gesammelte Schriften*, ed. J. Desomogyi, 6 vols., Hildesheim 1967-73

Goldziher, MS

I. Goldziher, *Muhammedanische Studien*, 2 vols., Halle 1888-90; trans., C.R. Barber and S.M. Stern, *Muslim studies*, London 1967-72

Goldziher, Richtungen

I. Goldziher, *Die Richtungen der islamischen Koranauslegung*, Leiden 1920; repr. 1970

Graham, Beyond

W.A. Graham, *Beyond the written word. Oral*

aspects of scripture in the history of religion, Cambridge and New York 1989

Grimme, Mohammed, I-II

H. Grimme, *Mohammed. I, Das Leben nach den Quellen. II, Einleitung in den Koran. System der koranischen Theologie*, Münster 1892-5

Grünbaum, Beiträge

M. Grünbaum, *Beiträge zur semitischen Sagenkunde*, Leiden 1893

Hawting and Shareef, Approaches

G.R. Hawting and A.A. Shareef (eds.), *Approaches to the Qur'an*, London 1993

Hawting, Idolatry

G.R. Hawting, *The idea of idolatry and the emergence of Islam. From polemic to history*, Cambridge 1999

Horovitz, KU

J. Horovitz, *Koranische Untersuchungen*, Berlin/Leipzig 1926

Ibn Ishāq-Guillaume

The life of Muhammad. A translation of Ibn Ishāq's Sirat rasūl Allāh, trans. A. Guillaume, Oxford 1955; repr. Karachi 1967

Ibn Khaldūn-Rosenthal

'Abd al-Rahmān b. Khaldūn, *The Muqaddimah*, trans. F. Rosenthal, 3 vols., New York 1958; 2nd rev. ed., Princeton 1967

Ibn al-Nadīm-Dodge

Muḥammad b. Ishāq b. al-Nadīm, *The Fihrist of al-Nadīm*, trans. B. Dodge, 2 vols., New York/London 1970

Ibn Qutayba-Lecomte

G. Lecomte, *Le traité des divergences du ḥadīth d'Ibn Qutayba*, Damascus 1962

Ihsanoglu, Translations

E. İhsanoğlu, ed., *World bibliography of translations of the meanings of the holy Qur'an. Printed translations 1515-1980*, Istanbul 1406/1986

Izutsu, Concepts

Tashihiko Izutsu, *Ethico-religious concepts in the Qur'an*, Montreal 1966

Izutsu, God

Tashihiko Izutsu, *God and man in the Koran*, New York 1964; repr. 1980

Jansen, Egypt

J.J.G. Jansen, *The interpretation of the Koran in modern Egypt*, Leiden 1974, 1980

Jeffery, For. vocab.

A. Jeffery, *Foreign vocabulary of the Qur'an*, Baroda 1938

Jeffery, Materials

A. Jeffery, *Materials for the history of the text of the Qur'an. The Kitāb al-Masāhif of Ibn Abī Dāwūd together with a collection of the variant readings from the codices of Ibn Mas'ūd, etc.*, Leiden 1937

Jeffery, Muqaddimas

A. Jeffery, *Two muqaddimas to the Quranic sciences. The muqaddima to the Kitāb al-Mabani and the muqaddima of Ibn 'Atīyya to his Tafsir*, Cairo 1954

Justi, Namenbuch

F. Justi, *Iranisches Namenbuch*, Marburg 1895

Lane

E.W. Lane, *An Arabic-English lexicon*, I vol., in 8 parts., London 1863-93; New York 1955-6; repr. 2 vols., Cambridge 1984

Lecker, Muslims

M. Lecker, *Muslims, Jews and pagans. Studies*

on early Islamic Medina, Leiden 1995

Le Strange, Lands

G. Le Strange, *The lands of the eastern caliphate*, 2nd ed., Cambridge 1930

Lüling, Ur-Qur'an

G. Lüling, *Über den Ur-Qur'an. Ansätze zur Rekonstruktion vorislam christlicher Strophenlieder im Qur'an*, Erlangen 1972; 2nd ed. 1993

McAuliffe, Qur'anic

J.D. McAuliffe, *Qur'anic Christians. An analysis of classical and modern exegesis*, Cambridge 1991

Mir, Dictionary

M. Mir, *Dictionary of Qur'anic terms and concepts*, New York 1987

Mir, Verbal

M. Mir, *Verbal idioms of the Qur'an*, Ann Arbor, MI 1989

Muir, Mahomet

W. Muir, *The life of Mahomet. With introductory chapters on the original sources of the biography of Mahomet, I-IV*, London 1858-61

Nagel, Einschübe

T. Nagel, *Medinensische Einschübe in mekkanischen Suren*, Göttingen 1995

Nagel, Koran

T. Nagel, *Der Koran. Einführung-Texte- Erläuterungen*, Munich 1983

Neuwirth, Studien

A. Neuwirth, *Studien zur Komposition der mekkanischen Suren*, Berlin 1981

Nöldeke, GQ

T. Nöldeke, *Geschichte des Qorāns*, new edition by F. Schwally, G. Bergsträsser and O. Pretzl, 3 vols., Leipzig 1909-38

Nwyia, Exégèse

P. Nwyia, *Exégèse coranique et langage mystique. Nouvel essai sur le lexique technique des mystiques musulmans*, Beirut 1970

Paret, Kommentar

R. Paret, *Der Koran. Kommentar und Konkordanz*, Stuttgart 1971; 1977; Kohlhammer 1980

Paret, Koran

R. Paret, *Der Koran, Übersetzung*, Stuttgart 1962

Paret (ed.), Koran

R. Paret (ed.), *Der Koran*, Darmstadt 1975

Penrice, Dictionary

J. Penrice, *A dictionary and glossary of the Koran*, London 1873; repr. 1971

Pickthall, Koran

M.M. Pickthall, *The meaning of the glorious Koran*, London 1930; New York 1976

Rippin, Approaches

Andrew Rippin (ed.), *Approaches to the history of the interpretation of the Qur'an*, Oxford 1988

Schawāhid-Indices

A. Fischer and E. Bräunlich' eds., *Indices der Reimwörter und der Dichter der in den arabischen Schawāhid-Kommentaren und in verwandten Werken erläuterten Belegverse*, Leipzig 1934-45

Schwarzbaum, Legends

H. Schwarzbaum, *Biblical and extra-biblical legends in Islamic folk-literature*, Wallford-Hessen 1982

Sezgin, GAS

F. Sezgin, *Geschichte des arabischen Schrifttums*, 9 vols., Leiden 1967-84

Speyer, Erzählungen

Heinrich Speyer, *Die biblischen Erzählungen im Qoran*, Gräfenhainich 1931; repr. Hildesheim 1961

Sprenger, Moḥammad

A. Sprenger, *Das Leben und die Lehre des Moḥammad*, 3 vols., 2nd ed., Berlin 1869

Storey, PL

C.A. Storey, *Persian literature, A biobibliographical survey*, 2 vols., in 5, London 1927

Tha'labī-Goldfeld

I. Goldfeld, *Qur'ānic commentary in the eastern Islamic tradition of the first four centuries of the hijra, An annotated edition of the preface to al-Tha'labī's "Kitāb al-Kashf wa-l-bayān 'an Tafṣīr al-Qur'ān"*, Acre 1984

Wagtendonk, Fasting

K. Wagtendonk, *Fasting in the Koran*, Leiden 1968

Wansbrough, QS

J. Wansbrough, *Qurānic studies. Sources and methods of scriptural interpretation*, Oxford 1977

Watt-Bell, Introduction

W.M. Watt, *Bell's introduction to the Qur'ān*, Edinburgh 1970, 1991

Wensinck, Concordance

A.J. Wensinck et al., *Concordance et indices de al tradition musulmane*, 8 vols., Leiden 1936-79; repr. 8 vols. in 4, 1992

Wensinck, Handbook

A.J. Wensinck, *A handbook of early Muhammadan tradition*, Leiden 1927

Wild, Text

S. Wild' ed., *The Qur'ān as text*, Leiden 1996

Zambaur, Manuel

E. de Zambaur, *Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de l'Islam*, Hanover 1927; repr. Bad Pyrmont 1955

